

Prof. dr hab. Beata Przyborowska
Instytut Nauk Pedagogicznych
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, 07.05.2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Iman Nayef Fahoum

Promoting Meaningful Learning among Teachers. Based on School Curriculum Adaptation in Context of Building a School Learning Community. A Case Study

przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Stanisława Dylaka

wykonana na zlecenie Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu im. Adama
Mickiewicza w Poznaniu

Autorka w dysertacji podejmuje ważny i uniwersalny temat w obrębie edukacji porównawczej. Na podstawie badań pokazuje jak można skutecznie wdrażać reformy oświatowe na poziomie mikro - konkretnej placówki edukacyjnej. To interesujące studium przypadku arabskiego gimnazjum w północnym dystrykcie Izraela. Badanie zostało przeprowadzone na bazie izraelskiej reformy edukacyjnej "Izrael idzie o stopień wyżej" (Israel Ola Kita), która została ogłoszona w 2014 roku, a jej celem jest przyswojenie zasad znaczącego uczenia się (ML) w całym systemie edukacyjnym w Izraelu.

Otoczenie, w którym funkcjonuje instytucja edukacyjna wywiera na nią wpływ. Są to między innymi normy, wartości i sposób zachowania społeczeństwa, społeczności regionu oraz krajowy, lokalny i szkolny system wartości. Otoczenie wpływa na kształt kultury szkolnej w sposób pośredni i bezpośredni. Bezpośredni wpływ na kulturę szkoły wyraża się w przenoszeniu na grunt organizacji wartości i wzorów kulturowych ukształtowanych w makrosystemach społecznych. Pośrednio natomiast kultura szkoły oddziałuje na rodzaj interakcji instytucji z jej otoczeniem ogólnym. Na ogół instytucje edukacyjne nie reagują na zmiany w otoczeniu w sposób szybki i adekwatny. Reformy edukacyjne (kolejno wdrażane) na poziomie makrosystemu nie przynosiły pożądanych zmian na poziomie mikro – instytucji edukacyjnych. Nie były właściwie rozumiane, nie przynosiły pozytywnych zmian w społeczności szkolnej, a nierzadko stanowiły źródło oporu wobec zmian.

Niniejsza dysertacja doktorska pokazuje, jak można wdrażać z powodzeniem reformę, jakie muszą zostać spełnione warunki i jaki ogrom pracy oddolnej został włożony przez wszystkich zaangażowanych w zmianę podmiotów edukacyjnych, w tym szczególnie lidera zmian – dyrektora i badacza.

Uzyskane w pracy wyniki mogą posłużyć jako zalecenia nie tylko dla władz izraelskich. Podjęte w dysertacji badania oraz uzyskane wyniki mają wymiar uniwersalny i mogą posłużyć również jak wskazówka dla władz oświatowych w innych krajach, jak skutecznie wdrażać reformy edukacyjne.

Praca licząca 321 stron składa się z 3 wyodrębnionych merytorycznie części: teoretycznej, metodologicznej oraz wyników badań własnych. Odrębną część stanowią załączniki z dokumentami oraz narzędziami badawczymi. W pierwszej zawarto teoretyczne podstawy pracy. Część druga dysertacji składa się z metodologii badań własnych. W trzeciej omówiono uzyskane wyniki. Doktorantka zadbała również o podsumowania w każdej części, dzięki temu poznane wątki są syntetycznie w nich przypomniane. Praca cechuje się dużą starannością, nie tylko od strony merytorycznej, ale i formalnej.

Część teoretyczna składa się z obszernego i wyczerpującego wprowadzenia w podjętą problematykę. Ukazuje w nim znaczenie "*Meaningful Learning*" w izraelskim systemie edukacyjnym. Charakteryzuje zręby systemu edukacji w Izraelu wraz ze specyfiką w jego obrębie rozwoju zawodowego nauczycieli. Obszerne fragmenty w części teoretycznej dotyczą zagadnień związanych z wdrażaniem reform oświatowych. Z zadowoleniem odnotowałam fragmenty pracy dotyczące zagadnień dotyczących kultury szkoły oraz roli podmiotów edukacyjnych podczas zmian, bez zaangażowania których wdrażana odgórnie reforma nie ma szans na powodzenie. Inspirujące i cenne rozważania zawarto w paragrafie dotyczącym szkoły jako "*Professional Learning Community*". W części teoretycznej zawarto niezbędne dla zrozumienia podjętych w pracy zagadnień teorii, wyniki badań dotyczących możliwości wdrażania realnych, negocjowanych z podmiotami szkolnymi zmian. Jestem pod wrażeniem tak szeroko ukazanych zagadnień. Badaczka jest tu niezwykle dociekliwa, ale jednocześnie dba o obiektywizm w prezentowaniu i interpretowaniu różnych stanowisk teoretycznych oraz danych uzyskanych w toku badań. Nie mam uwag do tej części pracy.

Należy podkreślić, że w całej dysertacji Doktorantka korzysta adekwatnie z licznych teorii. Swobodnie operuje nimi podczas analizy problematyki badań oraz w celu interpretacji uzyskanych wyników. To świadczy o Jej niezwykle rozległej wiedzy, nie tylko praktycznej, ale i znajomości problematyki.

Drugą część pracy stanowią założenia metodologiczne. Badania prowadzono w paradygmacie ilościowym i jakościowym. Reforma bazuje na istotnych zmianach w rolach nauczycieli i dyrektora. Zachęca szkoły do przekształcenia zespołu szkolnego w szkolną społeczność uczącą się zawodowo (SPLC) (Ministerstwo Edukacji, 2014). Studium przypadku miało na celu zbadanie inicjatywy szkolnej opartej na zaangażowaniu nauczycieli w adaptację programu nauczania jako mechanizmu promowania ML wśród nauczycieli w kontekście socjologicznych implikacji inicjatywy szkolnej na rozwój organizacyjny jako szkolnej społeczności uczącej się zawodowo (SPLC). Ponadto bada wpływ zaangażowania nauczycieli w inicjatywę szkoły na sposób postrzegania ML w kontekście zmieniających się ról nauczycieli. W badaniach podjęto następujące główne pytania badawcze:

RQ (1): How do teachers perceive the influence of the school initiative on the development of the school as a Professional Learning Community?

RQ (2): How does teachers' involvement in the school initiative affect the promotion of *Meaningful Learning* amongst them?

RQ (3): How do teachers involved in the school initiative perceive the Israeli reform in the context of their changing roles

W tym studium przypadku badacz jest badaczem wewnętrznym. Stosuje wyjaśniający, mieszany projekt badawczy. Dane ilościowe i jakościowe były zbierane równolegle w ramach tego samego kwestionariusza i analizowane sekwencyjnie, począwszy od analizy ilościowej. Podejście mieszanych metod było stosowane głównie w celu uzupełnienia, ponieważ głównym celem jest wyjaśnienie wyników uzyskanych z badania ilościowego poprzez zastosowanie badania jakościowego, dlatego też projekt jest sekwencyjny (QUAN →qual design). Triangulacja metodologiczna miała wzmocnić wiarygodność i zasadność wyników badań. Kwestionariuszem objęto trzydziestu jeden nauczycieli instruktorów. Ocenie poddano dwadzieścia sześć kwestionariuszy.

Autorka bardzo rzetelnie przygotowała część pracy poświęconą opisowi własnego programu badawczego. Właściwie przedstawiła cele, uzasadnienie potrzeby badań własnych oraz jej etapy. Zdając sobie z ograniczeń badawczych, Doktorantka dobrała właściwą metodę, techniki oraz narzędzie badawcze. Doktorantka uzyskała stosowane zgody dotyczące prowadzenia badań. Wskazała również na ograniczenia związane z faktem bycia dyrektorem w badanej placówce, z których zdaje sobie doskonale sprawę.

Z ogromną satysfakcją odnotowałam również fakt, że Autorka świetnie sobie poradziła z materiałem badawczym. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że wykazała się dużą

dojrzałością w konstruowaniu własnego, solidnego warsztatu badawczego. Analizując część empiryczną oraz wnioski z pracy, można stwierdzić, że Autorce udało się zrealizować cele badawcze. W kolejnych częściach konsekwentnie, niezwykle szczegółowo i dociekliwie przedstawia odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Uzyskane dane zostały poddane wielostronnej i wnikliwej interpretacji. Autorka szuka również odpowiedzi na wyjaśnienie jednostkowych negatywnych odpowiedzi nauczycieli, docieka ich motywacji, szuka wyjaśnień w literaturze przedmiotu. Być może zbyt głęboko wnikała w nieliczne wypowiedzi negatywne i może nadinterpretować pewne, nieliczne przypadkowe odpowiedzi. W interpretacji wyników badań odnosiła się do innych badań na ten temat oraz literatury przedmiotu. Uzyskane wyniki i wnioski posłużyły Doktorantce do przedstawienia cennych rekomendacji w części końcowej pracy. Warto podkreślić, że w badaniach odnosi się również do polskiej literatury przedmiotu.

Podsumowując: pracę oceniam pozytywnie, zarówno w kontekście przedstawionych w niej założeń teoretycznych, jak i metodologicznych oraz warstwy empirycznej. Rozprawa stanowi wyczerpującą prezentację analizowanych i przyjętych w badaniach teorii, konstruktów teoretycznych, zawiera szeroko zakrojoną problematykę badawczą oraz przeprowadzoną z powodzeniem analizę i interpretację obszernego materiału badawczego. Praca ma nie tylko walory poznawcze, ale w dużej mierze praktyczne. Efekty pracy naukowej Doktorantki mogą posłużyć celom praktycznym i dalszym pogłębionym badaniom.

Konkluzja: uwzględniając wszystkie aspekty opiniowanej pracy, stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca Pani mgr Iman Nayef Fahoum w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim.

Stwierdzam, że rozprawa w pełni spełnia kryteria dotyczące nadania stopnia doktora w zakresie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. W pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim zgodnie z Ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) i wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Iman Nayef Fahoum do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Beata Przykowska